บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์แนวดำเนินทำนองเพลงไหมโรงไอยเรศทางซออู้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจากข้อมูลทำนองเพลงจำนวน 24 ทาง ข้อมูลบทเพลงได้จากการกรอกข้อมูลแบบสอบถาม ข้อมูลโน้ตเพลงที่นักดนตรีจัดส่ง ให้ข้อมูลภาคสนามตลอดจนข้อมูลการสัมภาษณ์การร่วมปฏิบัติการในวงดนตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบข้อมูลซออู้ในวงดนตรีไทย ข้อมูลนักดนตรี ประวัติความเป็นมา โครงสร้างเพลงไหมโรงไอยเรศ และแนวดำเนินทำนองเพลงไหมโรงไอยเรศทางซออู้ การวิจัยได้จำแนกข้อมูลและดำเนินการวิเคราะห์ทำนองเพลงออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลของซออู้ในวงดนตรีไทยและข้อมูลนักดนตรี

ตอนที่ 2 ศึกษาลักษณะของเพลงไหมโรง ประวัติความเป็นมาและโครงสร้างของเพลงไหมโรงไอยเรศ

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ทำนองเพลงไหมโรงไอยเรศจากแนวดำเนินทำนองเพลงทางซออู้ โดยเปรียบเทียบดังนี้

1. ระดับเสียงลูกตก
2. สำนวนเพลง

ผลจากการวิจัย มีดังนี้

1. ซออู้เป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทสาย มีบทบาทในวงดนตรีโดยทำหน้าที่ดำเนินทำนองคลุกเคล้า ยั่วเย้า หยอกล้อ ให้ครึกครื้นสนุกสนาน ลักษณะของซออู้ มีกระโหลกซอทำด้วยกะลามะพร้าว หุ้มหน้าขึงหนังด้วยหนังแพะหรือหนังลูกวัว มีช่องเสียงฉลุสลักด้วยลวดลายต่าง ๆ มี 2 สาย ระดับเสียงของซออู้เหมาะต่อการดำเนินทำนองแนวต่ำ ช่วงเสียงปกติเริ่มจากสายทุ้ม เสียงโดไปจนถึงสายเอก เสียงเรสูง ซออู้ประสมอยู่ในวงเครื่องสายไทย วงเครื่องสายประสม วงเครื่องสายปี่ชวา วงมโหรี วงปี่พาทย์ไม้นวม และวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

2. เพลงไหมโรงโอ้ยเรศ เป็นเพลงไหมโรงที่นายช้อย สุนทรวาทิน แต่งขยายจากทำนองเพลงโอ้ยเรศชูงา สองชั้นทำนองเดิมซึ่งอยู่ในเรื่องเพลงฉิ่งโบราณ วัตถุประสงค์ที่แต่งครั้งแรกเพื่อใช้บรรเลงเป็นเพลงไหมโรงเสภา สำหรับวงปี่พาทย์ของพระยาจิรายุมนตรี (เนียม) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เพลงไหมโรงโอ้ยเรศ เป็นเพลงอัตราจังหวะสามชั้นกำกับด้วยหน้าทับปรบไก่ มี 4 ท่อน 20 จังหวะ จำแนกเป็น

ท่อน 1 จำนวน 3 จังหวะ

ท่อน 2 จำนวน 4 จังหวะ

ท่อน 3 จำนวน 7 จังหวะ

ท่อน 4 จำนวน 6 จังหวะ

3. แนวดำเนินทำนองเพลงไหมโรงโอ้ยเรศ มีระดับเสียงลูกตก ซึ่งเป็นระดับเสียงควบคุม มี 5 ระดับเสียง คือ เสียโด เร มี ซอล และลา เมื่อพิจารณาจากจังหวะควบคุมของฉิ่ง พบว่ามีระดับเสียงที ในท่อนที่ 3 จังหวะที่ 7

4. แนวดำเนินทำนองทางซออู้ เมื่อเปรียบเทียบทำนองจากสำนวนเพลงแล้วพบว่ามี 4 ลักษณะคือ

4.1 มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่ตรงกันทั้งสำนวน

4.2 มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่ตรงกันแต่ต่างระดับเสียง

4.3 มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่เริ่มต้นสำนวนเหมือนกันแต่แยกทำนองไปตามระดับเสียงลูกตก

4.4 มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่เริ่มต้นสำนวนต่างกัน แต่เหมือนกันที่ท้ายสำนวน

<u>อภิปรายผลการวิจัย</u>

ผลที่ได้จากการวิจัย นำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. การที่ซออู้ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีไทยประเภทสาย ที่มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินทำนองคลุกเคล้า ยั่วเย้า หลอกล้อให้ครึกครื้นสนุกสนาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะซออู้มีลักษณะเด่นคือ

1.1 ระดับเสียงของซออู้เหมาะต่อการดำเนินทำนองแนวต่ำ ช่วงเสียงปกติเริ่มจากสายทุ้มเสียงโดไปจนถึงสายเอกเสียงเรสูง

ช่วงเสียงซออู้

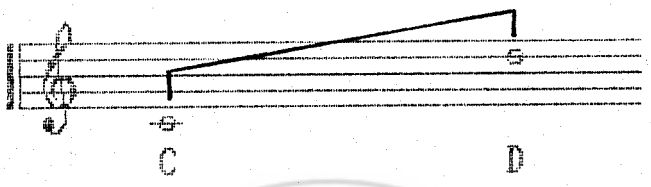

การที่ระดับเสียงของซออู้ต่ำเนื่องจากรูปทรงสันฐานของเครื่องดนตรีคือกะโหลกซอ หนังหน้าซอ หมอนซอ สายซอ มีความสัมพันธ์กันคือความกลวงของกะโหลกซอที่เก็บกักคลื่นความสั่นสะเทือนของเส้นสายซอที่มีขนาดใหญ่ นักดนตรีสีผ่านหมอนซอและหนังหน้าซอ โดยมียางสนเป็นตัวกลางที่ชัก-สีฝืดผ่านระหว่างคันชักที่หางม้ากับสายซอ ต่างจากซอด้วงที่มีความต่างทั้งกระบอกซอ หนังหน้าซอ หมอนซอและสายซอ ทั้งยังมีเสียงแหลมสูงห่างจากระดับเสียงของซออู้ 5 เสียง คือ

ช่วงเสียงซอด้วง

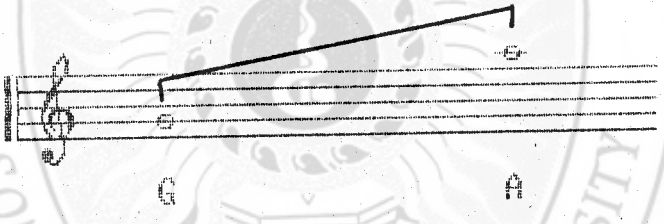

1.2 การประสมวงของซออู้ นิยมนำประสมในวงที่เป็นวงเครื่องสายหรือวงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีประเภทสายรวมอยู่คือวงเครื่องสายไทย วงเครื่องสายประสม วงเครื่องสายปี่ชวา วงมโหรี หากเป็นวงดนตรีที่เน้นเครื่องดนตรีประเภทตี เครื่องดนตรีเหล่านั้นย่อมจะมีการปรับระบบเสียงให้เอื้อกับเสียงของซออู้ด้วย คือวงปี่พาทย์ไม้นวม โดยปรับเปลี่ยนจากปี่ใน ปี่นอกมาเป็นขลุ่ยเพียงออ เปลี่ยนไม้ตีระนาดเอกจากไม้แข็งเป็นไม้นวม แทนส่วนวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ก็เปลี่ยนแปลงหลายประการ ซึ่งโดยหลักการของการประสมวงสมเด็จสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงปรับให้มีความนุ่มนวลทั้งวงคือใช้ขลุ่ยเพียงออขลุ่ยอู้แทนปี่ใน – ปี่นอก เพิ่มซออู้ ใช้ไม้นวมตีระนาดเอก ตัดระนาดเอกเหล็ก ม้องวงเล็กฉาบเล็ก และกลองทัด เป็นต้น

1.3 แนวดำเนินทำนองที่มีลักษณะ ยั่วเย้า หลอกล้อ พบจากสำนวนลีลาต่าง ๆ เช่น

ทางม้อง

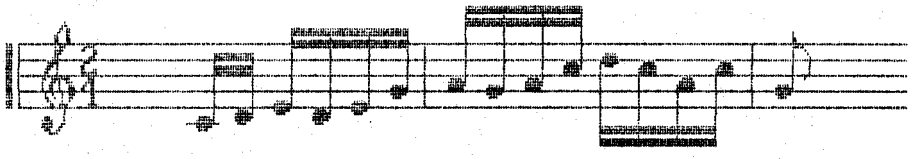

ซออู้ทางจาก
นายสมบูรณ์ ลำเจียก

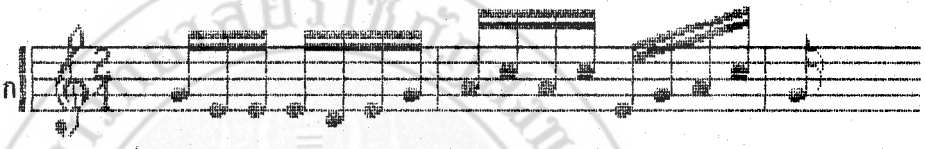

หรือ
ทางม้อง

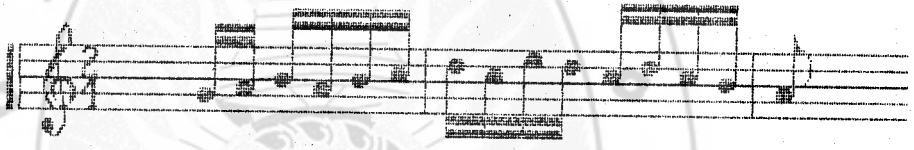

ซออู้ทางจาก
นายประเวช กุมุท

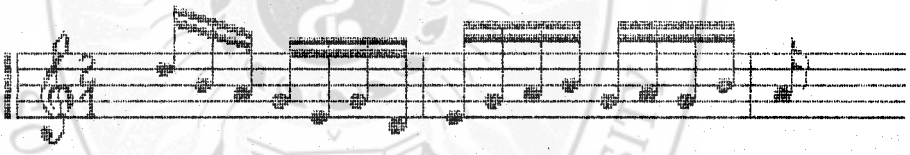

ซึ่งแนวของสำนวนลีลาที่ใช้ในแนวดำเนินของซออู้มักจะมีลักษณะดักเสียงให้สลับทางกับทำนองหลักหรือทำนองของเครื่องดำเนินทำนองประเภทอื่น การดำเนินแนวทำนองลักษณะนี้ นับเป็นการเพิ่มสีสันให้กับบทเพลงและเป็นลักษณะเด่นของซออู้โดยเฉพาะ

2. การที่เพลงไหมโรงไอยเรศ เป็นเพลงไหมโรงที่นายช้อย สุนทรวาทิน แต่งขยายจากทำนองเพลงไอยเรศชุดสองชั้นทำนองเดิมซึ่งอยู่ในเรื่องเพลงฉิ่งโบราณนั้น วัตถุประสงค์ครั้งแรกผู้แต่งต้องการให้เป็นเพลงไหมโรงเสภาใช้บรรเลงประจำวงปี่พาทย์วงของพระยาจิรายุมนตรี (เนียม) แต่เพราะความไพเราะและมีสำนวนที่มีการจัดระเบียบของทำนองดี โดยการเริ่มต้นในท่อนที่ 1 จำนวน 3 จังหวะ ดำเนินทำนองเรียบ ๆ เพิ่มความซับซ้อนในท่อนที่ 2 ซึ่งมี 4 จังหวะ เพิ่มลูกล้อลูกขัดในท่อนที่ 3 ซึ่งมี 7 จังหวะ จัดเป็นท่อน

ที่สำคัญที่สุดที่รวมทำนองหลายรูปแบบ คือความราบเรียบ ลูกม้องอิสระที่เปิดทางให้มีการตกแต่งแนวทำนอง คลุกเคล้าการล้อ - รับ และขัดทำนอง ล้วง-รับ และเพิ่มรายละเอียดการล้อ-รับ ลูกขัด ล้วง-รับ ในท่อนที่ 4 อีก 6 จังหวะก่อนที่จะลงจบ

การที่เพลงไหมโรงไอยเรศ มีความไพเราะ มีลูกม้องอิสระที่เอื้อต่อการแปลทางทำให้เพลงนี้เป็นที่นิยมนำไปบรรเลงเป็นเพลงไหมโรงสำหรับวงดนตรีประเภทอื่น ๆ และใช้บรรเลงตามวงดนตรีต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในขณะเดียวกันเพลงนี้ก็มีพัฒนาการไปเป็น เพลงที่มีทำนองร้อง การแต่งขยาย แต่งตัดรวมบรรเลงเป็นเพลงเถาอีกหลายทาง

3. การที่แนวดำเนินทำนองเพลงไหมโรงไอยเรศมีระดับเสียงลูกตกในระดับเสียงควบคุมมี 5 ระดับเสียง คือ โด เร มี ซอล และลา เมื่อพิจารณาจากจังหวะควบคุมของฉิ่งที่เสียง "ฉับ" พบว่ามีเสียง ที เพิ่มอีก 1 เสียง ในท่อนที่ 3 จังหวะที่ 7 นั้นเป็นเพราะเพลงสำเนียงไทย โดยทั่วไปมี 5 ถึง 6 เสียงในระดับเสียงควบคุม หมายความว่าเพลงไทย เมื่อพิจารณาจากระดับเสียงลูกตก ณ ตำแหน่งสิ้นสุดหน้าทับและตำแหน่งกลางหน้าทับ ณ ตำแหน่งเสียงลูกตกก็พบว่า มีระดับเสียงปรากฏไม่แตกต่างกัน เช่น

เพลงตวงพระธาตุ ปรากฏระดับเสียง โด เร ฟา และซอล

เพลงการะเวก ปรากฏระดับเสียง โด มี และซอล

เพลงสุรินทราหู ปรากฏระดับเสียง เร ฟา ซอล และที

เพลงลีลากระทุ่ม ปรากฏระดับเสียง เร ฟา ซอล และลา

เพลงจระเข้หางยาว ปรากฏระดับเสียง โด เร ฟา ซอล และลา

ส่วนการปรากฏระดับเสียงอื่น ๆ ในจังหวะควบคุมย่อยของฉิ่งนั้นจัดเป็นระดับเสียงผ่านในการแปลทางนั้นนักดนตรีสามารถละเว้นที่จะยึดระดับเสียงลูกตกที่เป็นเสียงผ่านนี้เพื่อให้ได้แนวสำนวนที่มีความไพเราะสละสลวยกว่า

4. การที่เพลงไหมโรงไอยเรศมีแนวดำเนินทำนองเพลงไหมโรงไอยเรศทางซอสี่เมื่อเปรียบเทียบการบรรเลงของนักดนตรี 23 ทาง มีจำนวนหน่วยวิเคราะห์ 960 หน่วย รวม 480 หน้าทับ พบว่ามี 4 ลักษณะ คือ

- มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่ตรงกันทั้งสำนวน
- มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่ตรงกันแต่ต่างระดับเสียง
- มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่เริ่มต้นสำนวนเหมือนกันแต่แยกทำนองไปตามระดับเสียงลูกตก

– มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่เริ่มต้นสำนวนต่างกันแต่เหมือนกันที่ท้ายสำนวน

โดยแนวดำเนินทำนองทางซออู้มีความหลากหลายไปตามทางของนักดนตรีแต่ละคน

ผลจากการศึกษาแนวดำเนินทำนองทางซออู้ เพลงไหมโรงไอยเรศสมควรนำบางประเด็นมาอภิปราย คือ

4.1 การที่มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่ตรงกันทั้งสำนวน การวิจัยพบจำนวน 15 แห่ง การตรงกันอยู่ที่ทำนองหลัก ในเพลงไทยที่เป็นลูกฆ้องอิสระมักพบกันโดยทั่วไป ไม่เพียงแต่จะมีการซ้ำตรงกันในท่อนเพลงในบทเพลงเพลงเดียวกันเท่านั้น แต่มีหลายสำนวนที่ใช้อยู่ในเพลงต่าง ๆ เช่น สำนวนจากทำนองหลักท่อนที่ 2 จังหวะที่ 4 ประโยคที่ 1 สำนวนที่ 1 พบในทำนองท่อนที่ 4 จังหวะที่ 6 ประโยคที่ 2 สำนวนที่ 3 ในขณะเดียวกัน สำนวนนี้ก็มีใช้บรรเลงในเพลงแม่ศะ เพลงนกขมิ้น เพลงแขกบรเทศ เพลงเทพนิมิต เพลงตะลุ่มโปงและเพลงมุล่ง เป็นต้น สำนวนเพลงมีดังนี้

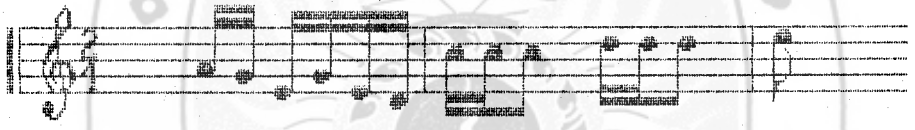

สำนวนจากทำนองหลักท่อนที่ 2 จังหวะที่ 2 ประโยคที่ 2 สำนวนที่ 4 ตรงกับทำนองท่อนที่ 4 จังหวะที่ 6 ประโยคที่ 1 สำนวนที่ 2 และใช้บรรเลงอยู่ทั่วไปตามบทเพลงไทยอีกหลายเพลง เช่น เพลงอาหนู เพลงขึ้นพลับพลาและเพลงเทพบรรทม เป็นต้น

4.2 การที่มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่ตรงกันแต่ต่างระดับเสียงนั้นการวิจัยพบว่ามีจำนวน 8 แห่ง สำนวนตามแนวทำนองนี้มีปรากฏในบทเพลงไทยทั่วไป ดังจะยกตัวอย่างประกอบการอภิปราย 3 แนวทำนอง ดังนี้

4.2.1 แนวทำนอง

จากทำนองหลัก 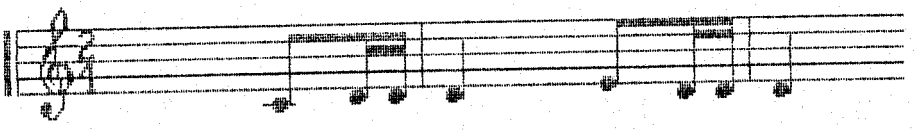

แนวทำนองจากทำนองหลักดังกล่าวพบในเพลงตระบรรทมไพร เพลงพระทอง เพลงตวงพระธาตุ เพลงหกบท เพลงแขกไทร เพลงสารถีและเพลงจระเข้หางยาว เป็นต้น

4.2.2 แนวทำนอง

จากทำนองหลัก 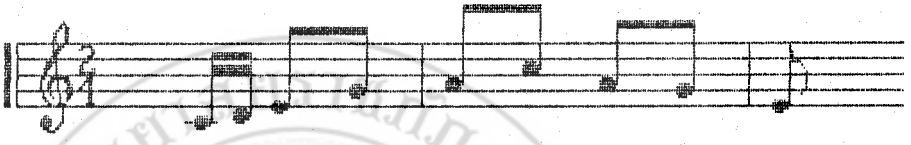

แนวทำนองจากทำนองหลักดังกล่าวพบในเพลงตระนอน เพลงเทวาประสิทธิ์ เพลงเหาะ เพลงตะลุ่มโปงและเพลงอาหนู เป็นต้น

4.2.3 แนวทำนอง

จากทำนองหลัก 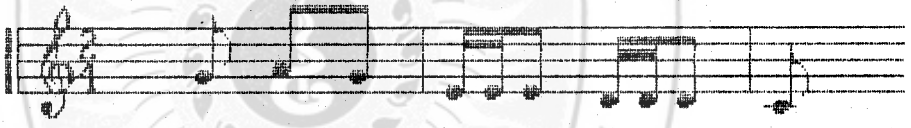

แนวทำนองจากทำนองหลักดังกล่าวพบในบทเพลงอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งที่ระดับเสียงตรงกันและต่างระดับเสียงกัน เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เพลงสาธุการ เพลงเหาะ เพลงยาวมโหรี เพลงมหาฤกษ์ เพลงเต่ากินผักบุ้ง และเพลงเข้าม่าน เป็นต้น

4.3 การที่มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่เริ่มต้นสำนวนเหมือนกันแต่แยกทำนองไปตามระดับเสียงลูกตก หรือการที่มีแนวดำเนินทำนองเพลงที่เริ่มต้นสำนวนต่างกันแต่เหมือนกันที่ท้ายสำนวนนั้น น่าจะเป็นเพราะเป็นกลุ่มทำนองที่ในวงการดนตรีไทยนิยมใช้สร้างสำนวนเพลงกัน ดังขอยกตัวอย่างประกอบการอภิปรายคือ

4.3.1 แนวทำนองเพลงเริ่มต้นสำนวนเหมือนกัน แต่แยกทำนองไปตามระดับเสียงลูกตก

<u>แนวทำนอง</u>

เพลงนางนาค

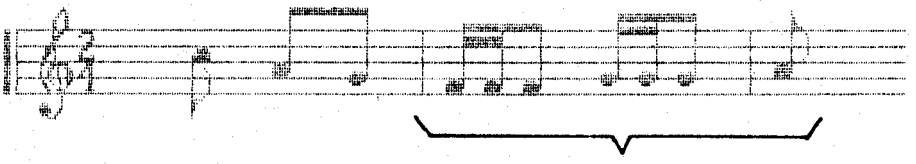

เพลงยาวมโหรี

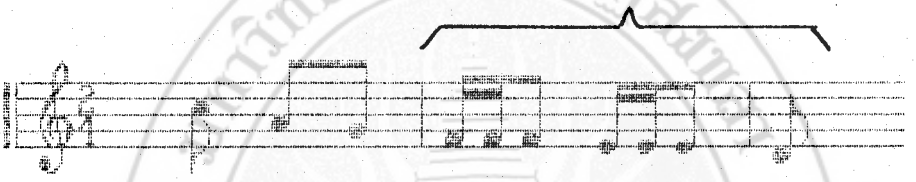

<u>แนวทำนอง</u>

เพลงเทวาประสิทธิ์

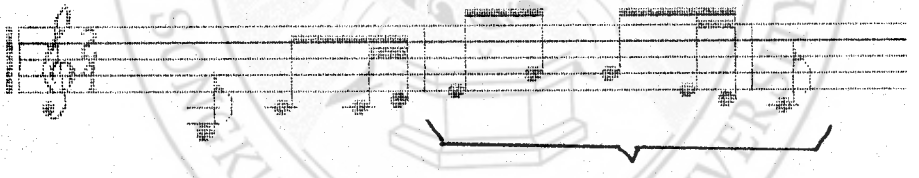

เพลงครวญหา

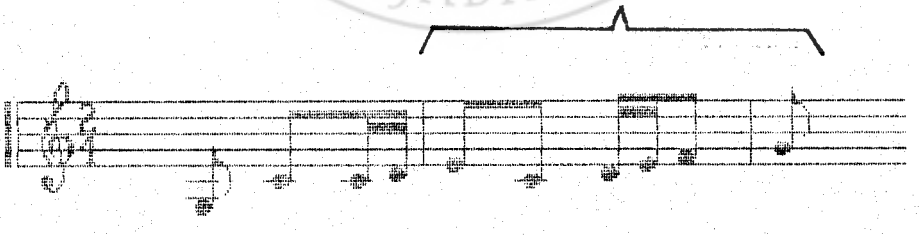

4.3.2 แนวทำนองเพลงที่เริ่มต้นสำนวนต่างกัน แต่เหมือนกันที่ท้ายสำนวน

<u>แนวทำนอง</u>

เพลงสะสม

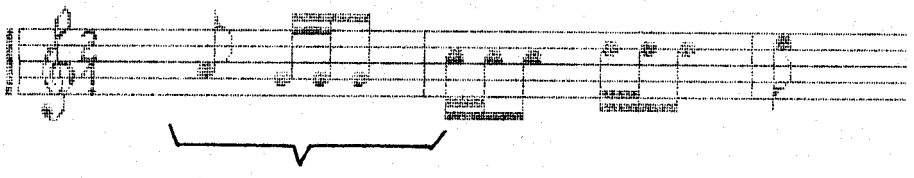

เพลงแยกสาหร่าย

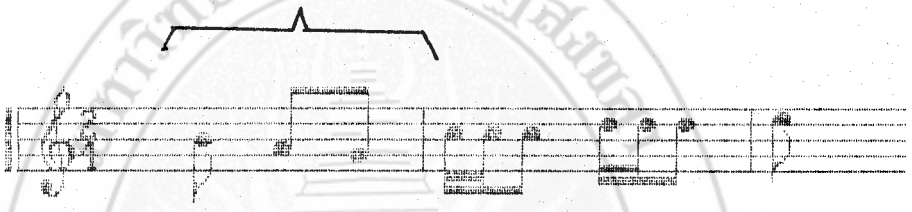

<u>แนวทำนอง</u>

เพลง เข้าม่าน

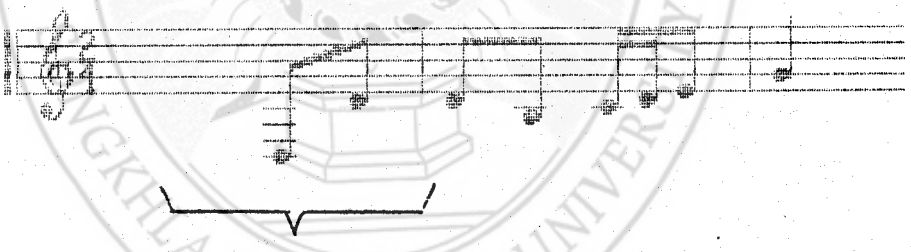

เพลงกลองใยน

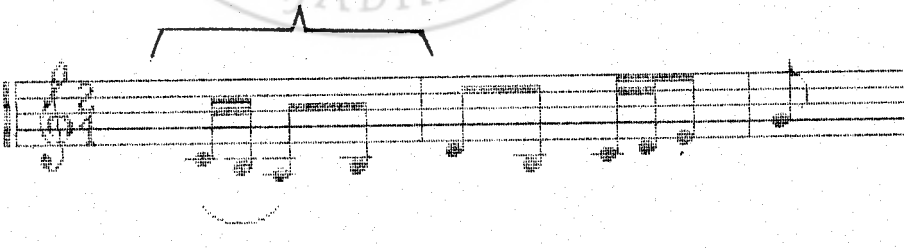

อย่างไรก็ตามในแนวทำนองของแต่ละสำนวนนั้น นักดนตรีที่บรรเลงซออู้ย่อมมีวิธีการสร้างสำนวนเพลง ณ ตำแหน่งสำนวนเดิมให้มีความหลากหลายออกไป ลักษณะดังกล่าวนี้จัดเป็นลักษณะเด่นของการบรรเลงเพลงไทยที่เปิดโอกาสให้นักดนตรีแสดงปฏิภาณกวีของตนอย่างเต็มที่ภายใต้กรอบที่กำหนดไว้ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการวิจัยแนวดำเนินทำนองเพลงไหมโรงโอยเรศทางซออู้ ทำให้ทราบลักษณะของซออู้ ช่วงเสียง ตำแหน่งเสียง การนำซออู้ไปประสมในวงดนตรีไทย ลักษณะเพลงไหมโรง ความเป็นมาของเพลงไหมโรงโอยเรศ โครงสร้างของเพลงไหมโรงโอยเรศ และแนวดำเนินทำนองเพลงไหมโรงโอยเรศทางซออู้ ผลจากการศึกษาดังกล่าวช่วยให้เกิดคุณค่าในการศึกษาวิทยาการของดนตรีไทย ใน 4 เนื้อหา คือ

1.1 เนื้อหาด้านเครื่องดนตรีไทยคือซออู้

1.2 เนื้อหาด้านลักษณะของเพลงไทย คือ เพลงไหมโรง

1.3 เนื้อหาด้านประวัติคือประวัตินักดนตรี และประวัติเพลงไหมโรงโอยเรศ

1.4 เนื้อหาด้านทำนอง คือ ความหลากหลายในการบรรเลงซออู้ให้มีสำนวนเพลงไปตามรูปแบบและหน้าที่การบรรเลงเฉพาะของเครื่องดนตรีในวงดนตรี

เนื้อหาทั้ง 4 ส่วนนี้ ควรนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาดนตรีไทยของนักเรียนนิสิต นักศึกษา ซึ่งต้องศึกษาเนื้อหาในหลักสูตรและอยู่ในระบบการเรียนการสอนใช้เป็นเนื้อหาการศึกษาของผู้สนใจวิชาการดนตรีไทย ส่วนรูปแบบระเบียบวิธีวิจัยใช้เป็นแนวในการศึกษาค้นคว้า และดำเนินการวิจัยดนตรีไทยได้

2. ข้อเสนอแนะสิ่งที่ควรวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะสิ่งที่ควรวิจัยต่อไป มีดังนี้

2.1 ควรวิเคราะห์แนวการดำเนินทำนองเพลงทางซออู้เพลงอื่น ๆ เพื่อศึกษาข้อมูลวิธีการสร้างสำนวนเพลงและการแปลทางจากแนวทำนองหลัก

2.2 ควรวิเคราะห์แนวการดำเนินทำนองเพลงจากเครื่องดนตรีประเภทดำเนินทำนองต่าง ๆ

2.3 ควรวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ทำนองหลักในการแปลทำนองระหว่างซอด้วงและซออู้